

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΗΣ ΜΕΣΟΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΜΕΤΟΧΗΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΜΑΡΙΑ ΤΖΕΒΕΛΕΚΟΥ

The aim of this paper is to investigate mediopassive past participle formation with respect to types of events. The basic insight is that telic verbs are related to m/p participles. A NP argument of a telic verb undergoes a definite change of state which is captured, in the grammatical level, by a form, i.e. the m/p participle, denoting a result state subsequent to the accomplishment of an event. Further questions such as thematic role structure come up in this connection. Thematic roles play an important part in classifying event types. They may be viewed, in this particular case, as a set of verbal entailments within a cluster-concept called "proto-patient". Distinctions established with respect to thematic roles correspond to categorisations based on lexical aspect.

1. Εισαγωγή

Ο σχηματισμός της μεσοπαθητικής μετοχής του παρακειμένου, και κατ'επέκταση οι περιφράσεις του παρακειμένου β' *έχω/είμαι + μένος*, εμφανίζεται ως πεδίο σύγκλισης τριών γραμματικών φαινομένων: του χρόνου, της διάθεσης και της μεταβατικότητας. Παρατηρούμε ωστόσο ότι η λειτουργία της μετοχής αυτής έχει ορισμένες άτυπες εκφάνσεις, γεγονός που εμποδίζει την αυστηρή ένταξή της σε κάποια από τις προαναφερθείσες κατηγορίες.

Για να περιγράψουμε σύντομα αυτήν την άτυπη συμπεριφορά μπορούμε να αναφερθούμε στα εξής σημεία:

- έχουμε σχηματισμό μ/π μετοχής με ρήματα που δεν διαθέτουν μεσοπαθητικούς τύπους, δηλ. τύπους σε *-μαι*

- 1α. Ο Γιάννης έχει σπάσει το φλυτζάνι
- β. *Το φλυτζάνι σπάστηκε
- γ. Το φλυτζάνι είναι σπασμένο

- έχουμε σχηματισμό μεσοπαθητικής με ρήματα που δεν απαντούν στην ι-

διότητα της μεταβατικότητας.

- 2α. Το μαντήλι έχει πέσει
β. Το μαντήλι είναι πεσμένο
- 3α. Οι τουλίπες έχουν ανθίσει
β. Οι τουλίπες είναι ανθισμένες

● άλλα πάλι ρήματα δεν σχηματίζουν μεσοπαθητική μετοχή ακόμη και στην περίπτωση που απαντούν στις ιδιότητες της μεταβατικότητας και της παθητικοποίησης.

- 4α. Ο Γιάννης εξετάζει τον πίνακα
β. Ο πίνακας εξετάστηκε από τον Γιάννη
γ. *Ο πίνακας είναι εξετασμένος
- 5α. Ο αστυνομικός ακολουθεί τον κακοποιό
β. Ο κακοποιός ακολουθείται από τον αστυνομικό
γ. *Ο κακοποιός είναι ακολουθημένος

Στις μελέτες γύρω από αυτό το θέμα παρατηρούμε μια προσπάθεια διεύρυνσης της προβληματικής που υιοθετείται έτσι ώστε να συμπεριλαμβάνονται οι άτυπες μορφές του φαινομένου.

1.1. Διάθεση και μεταβατικότητα

Η Θεοφανοπούλου-Κοντού (1983-84: 80) αποδεδειγμένα τις μ/π μετοχές από τα ρήματα που διαθέτουν μ/π μορφολογία θεωρώντας ότι ύπαρξη μ/π μετοχών υποδηλώνει μια γενική τάση να χαρακτηρίζονται μορφολογικά οι δομές οι οποίες είναι προσανατολισμένες στο δέκτη μιας ενέργειας¹.

Μια παράλληλη άποψη διατυπώνεται στις μελέτες της Βασιλάκη (1986 & 1989) όπου η μεσοπαθητική μορφολογία ορίζεται με ιδιότητες που την αποδεδειγμένα τόσο από το συντακτικό δίπτυχο μεταβατικότητα-παθητικοποίηση όσο και από τη μορφολογική παραγωγή *-μαι, -μένος*².

1. Theophanopoulou-Kontou (1983-84: 80) "... there is a tendency for morphological marking of the patient oriented constructions, by partial or complete generalization of the mediopassive ending into the corresponding active constructions (the mediopassive ending being considered as the marker for the patient oriented constructions)".
2. Η Βασιλάκη (1986 & 1989) εξετάζοντας το φαινόμενο μέσα από το πρίσμα της διάθεσης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η μ/π μετοχή διαθέτει τις τρεις ιδιότητες που χαρακτηρίζουν τη μεσοπαθητική μορφολογία: (α) Μη-ενεργητικό προσανατολισμό: "το σημείο εκκίνησης της σχέσης δεν συμπληρώνεται από το στοιχείο-πηγή της πρωταρχικής σχέσης" (1989: 192), π.χ. *το φλυτζάνι έσπασε, το φυτό μαράθηκε*. (β) Αντανακλαστικότητα: "αντανακλαστική σχέση δημιουργείται πάντα στη βάση ενός (αξιωματικά) διαθέ-

Μιαν ανάλογη προσπάθεια διαπιστώνουμε στη μελέτη των Λασκαράτου & Φιλιππάκη-Warburton(1983-84:100 -101) όπου υποστηρίζεται η άποψη ότι τα χαρακτηριστικά των μετοχών αυτών είναι τόσο άτυπα ώστε πρέπει να θεωρούμε ότι η παραγωγή των μεσοπαθητικών μετοχών της περιφρασης είμαι + -μένος γίνεται από το λεξικό και δεν αποτελεί μέρος του κλιτικού παραδείγματος³.

Ως προς το ζήτημα της μεταβατικότητας, διαπιστώνουμε ότι πολύ συχνά υιοθετείται μια προσέγγιση η οποία, εισάγοντας την έννοια του βαθμού μεταβατικότητας, επιτρέπει ορισμένες διαβαθμίσεις (Hopper & Thomson 1980). Μαζί με την ύπαρξη ενός αντικειμένου σε πτώση αιτιατική υπολογίζονται διάφοροι παράγοντες όπως ο αριθμός και ο βαθμός προσδιορισμού των ορισμάτων, η εμπλοκή του υποκειμένου, ο βαθμός αλλοίωσης του αντικειμένου, ο θεληματικός χαρακτήρας της πράξης κ.ά. Για παράδειγμα, στην περίπτωση του *εξετάζω τον άρρωστο* η απουσία μ/π μετοχής μπορεί να ερμηνευτεί με βάση το χαμηλό βαθμό μεταβατικότητας ο οποίος συνδέεται με τη μη-αλλοίωση του αντικειμένου.

1.2. Χρονική βαθμίδα και ρηματική όψη

Η μεσοπαθητική μετοχή σε σχέση με τις γραμματικές κατηγορίες της χρονικής βαθμίδας και της ρηματικής όψης, εξετάζεται στις μελέτες του Σετάτου (1983) και του Βελούδη (1990). Και στις δύο εργασίες υποστηρίζεται η άποψη ότι οι δομές *έχω + -μένος* και *είμαι + -μένος* λειτουργούν ως δεύτεροι τύποι του παρακειμένου και εναλλάσσονται, κατά συνέπεια, με τους τύπους *έχω + απαρέμφατο*. Διαμορφώνονται έτσι τα ακόλουθα ζεύγη:

6α. Έχω χάσει το γράμμα
β. Το γράμμα το έχω χαμένο

7α. Το γράμμα έχει χαθεί
β. Το γράμμα είναι χαμένο

σιου ρηματικού σχήματος με την πλήρωση μιας μόνο από τις δύο θέσεις” (1989: 189) π.χ. *Ο Γιάννης τρέχει/πλένεται*. (γ) Μη-συμμετρία: “Η μη συμμετρία προϋποθέτει μια σχέση δράστη – δέκτη κατ’ αρχήν μονόδρομη”.

Διαπιστώνουμε, σε σχέση με αυτή την προσέγγιση, ότι οι ορισμοί που παρατίθενται επιτρέπουν την ερμηνεία τύπων όπως *σπασμένος*, *συννεφιασμένος*, που δεν παράγονται από ρήματα που διαθέτουν μεσοπαθητική μορφολογία: **σπάζομαι*, **συννεφιάζομαι*.

3. Lascaratou, Ch. & Philippaki-Warburton, I. (1983-84:100) “... *be*-passives are periphrases using a lexically derived participle and they are not part of the inflectional paradigm.[...] *be*-passives are the outcome of a lexical derivation ...”.

Θα πρέπει σ' αυτό το σημείο να διατυπωθούν παρενθετικά ορισμένες διευκρινιστικές παρατηρήσεις σε σχέση με τη λειτουργία του παρακειμένου.

Σύμφωνα με τον Σετάτο, ο παρακειμένος ανήκει περισσότερο στην κατηγορία της χρονικής βαθμίδας παρά στην κατηγορία της ρηματικής όψης⁴. Αυτό συνάγεται από τη χρήση του όρου "προτερόχρονο" που παραπέμπει στην ιδέα του αναφορικού χρόνου και όχι στο περίγραμμα ενός διαστήματος που απεικονίζει τον τρόπο παρουσίασης ενός γεγονότος.

Στη μελέτη του Βελούδη, παρόλο που ο παρακειμένος σχετίζεται με τον τρόπο οργάνωσης ενός χρονικού διαστήματος, δεν χρησιμοποιείται ο όρος *ρηματική όψη*. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτή η προσέγγιση βασίζεται σε μια ορισμένη άποψη γύρω από τις φάσεις των γεγονότων που μπορούν να περιληφθούν στο φαινόμενο της ρηματικής όψης. Για πολλούς μελετητές⁵ η ρηματική όψη αφορά αποκλειστικά στην οργάνωση των γεγονότων αυτών καθ' αυτά, π.χ. στην αντίθεση *έγραφα/έγραψα*, και όχι στις χρονικές φάσεις που προηγούνται των γεγονότων, π.χ. *Το τραίνο φτάνει*, ή στις φάσεις που έπονται των γεγονότων, όπως για παράδειγμα η περίπτωση των τετελεσμένων χρόνων, π.χ. Στις πέντε το αεροπλάνο είχε προσγειωθεί.

Ως προς το θέμα της μεσοπαθητικής μετοχής μπορούμε να πούμε ότι οι περισσότεροι μελετητές συμφωνούν ότι ο τύπος αυτός δηλώνει μια διαδικασία ολοκληρωμένη που συνοδεύεται από ένα αποτέλεσμα. Ο Βελούδης (1990: 196) ελεγκτίνει αυτήν την προβληματική υποστηρίζοντας ότι "Η χρήση τύπων σε *-μένος* θα πρέπει να αποκλείεται, αν η περίπτωση που μνημονεύεται δεν μπορεί να συνδεθεί εύκολα με κάποιο αποτέλεσμα, αν δηλαδή δεν αφήνει πάνω σε κάτι (πρόσωπο ή πράγμα) ανιχνεύσιμα χαρακτηριστικά και μάλιστα σε πλήρη ανάπτυξη". Και παρακάτω, στη σελίδα 301, "...εκφράσεις του τύπου *είμαι -μένος* είναι επαληθεύσιμες".

-
4. Η προσέγγιση αυτή μπορεί να παραλληλιστεί με την άποψη του Reichenbach (1947) σύμφωνα με την οποία οι τετελεσμένοι χρόνοι διαθέτουν ένα σημείο αναφοράς (reference point) που είναι διακριτό από το σημείο του γεγονότος (event point). Έτσι οι σημασιολογικές αξίες αυτών των τύπων μπορούν να ερμηνευτούν με βάση τον άξονα του χρόνου. Ανεξάρτητα από τη χρονική βαθμίδα, οι τετελεσμένοι χρόνοι απεικονίζονται με τον ακόλουθο τρόπο: το σημείο αναφοράς έπεται της στιγμής του γεγονότος. Παρόμοια άποψη υποστηρίζεται από τον McCoard (1978).
 5. Χαρακτηριστική αυτής της άποψης είναι η προσέγγιση του Comrie (1976) και (1985). Μια λιγότερο περιοριστική άποψη διατυπώνεται στις μελέτες της M. Johnson (1981: 152-153) "Verb aspect involves reference to one of the temporally distinct phases in the evolution of an event through time. [...] my definition involves the idea of temporally distinct PHASES of an event, which are to be understood broadly as encompassing the whole sequence of an event's evolution through time. That is, the phase of an event begins with the earliest time that the event may be taken to be a concrete reality in the projected course of events, and lasts until the latest time that the event continues to affect the shape of later events. Consequently, the phases of an event include times that are strictly earlier or later than the time of the event itself".

2. Μεσοπαθητική μετοχή και τυπολογία των κατηγορημάτων

Με βάση αυτές τις τελευταίες παρατηρήσεις θα μπορούσαμε να προσθέσουμε έναν ακόμη παράγοντα στην προβληματική που σχετίζεται με τον σχηματισμό της μεσοπαθητικής μετοχής. Πιο συγκεκριμένα, αυτά τα δεδομένα μάς επιτρέπουν να συνδέσουμε το φαινόμενο τούτο με ιδιότητες που σχετίζονται με το ποιόν ενεργείας⁶ των κατηγορημάτων, φωτίζοντας έτσι μιαν άλλη πλευρά αυτού του θέματος.

Ξέρουμε ότι η συγκρότηση ενός αποτελέσματος με τη μορφή της απόδοσης μιας ιδιότητας σ' έναν από τους όρους μιας κατηγορηματικής σχέσης συνδέεται με την παρουσία, στη σημασία των κατηγορημάτων, ενός σημείου ολοκλήρωσης. Το σημείο ολοκλήρωσης παρουσιάζεται ως ένα φυσικό τέλος το οποίο ορίζεται στο λεξικό επίπεδο δηλ. εκτός του πεδίου του χρόνου. Πρόκειται λοιπόν για διακριτά κατηγορήματα που έχουν μια εσωτερική οριοθέτηση, ένα ενδογενές περίγραμμα, όπως για παράδειγμα *γράφω ένα γράμμα, πέφτω κ.ά.*⁷

Το σημείο ολοκλήρωσης συνδέεται με την αλλαγή μιας κατάστασης. Αν σκεφτούμε αυτήν την ιδιότητα στο πεδίο του χρόνου, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι υλοποιείται με τη μορφή ενός αποτελέσματος που ακολουθεί την ολοκλήρωση μιας διαδικασίας. Είναι φανερό ότι, σ' αυτήν την περίπτωση, το αποτέλεσμα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απλό χρονικό εξωτερικό διάστημα, ένα απλό συμπλήρωμα που σχηματίζεται στο πεδίο του χρόνου. Δεδομένου ότι παρουσιάζεται ως απόρροια της υπέρβασης ενός σημείου ολοκλήρωσης, παραπέμπει στην επαλήθευση μιας ιδιότητας. Με άλλα λόγια, μια διαδικασία που έχει φτάσει ως το φυσικό της τέλος ταυτίζεται μ' ένα πρωτοτυπικό σχήμα, μ' ένα ενδογενές περίγραμμα που επιτρέπει το πέρασμα από μια απλή χρονική τοποθέτηση στη συγκρότηση μιας ιδιότητας.

6. Ο όρος “ποιόν ενεργείας” αναφέρεται σε λεξικές ιδιότητες των κατηγορημάτων που συγκροτούν μια τυπολογία. Χρησιμοποιείται εδώ σε αντίθεση με τον όρο “ρηματική όψη” που αναφέρεται στην γραμματική.

7. Ο όρος “διακριτό” χρησιμοποιείται από τον Culicoli (1983 & 1991-92). Η χρήση αυτού του όρου επιτρέπει τη συγκρότηση ενός παρλληλισμού ανάμεσα σε μια τυπολογία των ονομάτων και μια τυπολογία των κατηγορημάτων. Σ' αυτήν την περίπτωση, το περίγραμμα στο χώρο της αναφοράς των ονομάτων που φέρουν το χαρακτηριστικό [±μετρήσιμο], π.χ. *τραπέζι, βιβλίο*, θεωρείται ανάλογο με το σημείο ολοκλήρωσης, που εισάγει ένα περίγραμμα στην αναφορά των κατηγορημάτων. Είναι σαφές επίσης ότι η κατηγορία των διακριτών ταυτίζεται με την κατηγορία των *κινήσεων* όπως προσδιορίζεται από τον Αριστοτέλη στο *Μετά τα φυσικά* (Θ6 1048b), με την κατηγορία των *επιτελέσεων* (performances) όπως αυτή προσδιορίζεται από τον Kenny (1963), και με τις κατηγορίες των *τελειώσεων* (accomplishment) και *επιτεύξεων* (achievement), όπως αυτές προσδιορίζονται από τον Vendler (1967).

Με αυτήν την έννοια, μπορούμε να συνδέσουμε τους χρονικούς τύπους που δηλώνουν μια ετερογένεια στον άξονα του χρόνου με τύπους όπου ένα από τα ορίσματα της κατηγορηματικής σχέσης (δηλαδή ο όρος-στόχος της σχέσης) χαρακτηρίζεται από μια ιδιότητα.

- 8α. Ο Γιάννης έσπασε/έχει σπάσει το φλυτζάνι
β. Το φλυτζάνι είναι σπασμένο

Η σχέση μεταξύ του ενδογενούς περιγράμματος και της συγκρότησης ενός αποτελέσματος με τη μορφή της επαλήθευσης μιας ιδιότητας εισάγει ένα συγκεκριμένο περιορισμό στην ιδιότητα της διακριτότητας: το ενδογενές περιγραμμά δεν είναι ανεξάρτητο από την επαλήθευση μιας ιδιότητας.

3. Το σημείο ολοκλήρωσης

Σύμφωνα με τον Dowty (1991), το σημείο ολοκλήρωσης οφείλεται στην ύπαρξη, μέσα στην κατηγορηματική σχέση, ενός ορίσματος που ονομάζεται 'προσαυξητικό θέμα' (Incremental Theme). Αυτό το όρισμα αντιπροσωπεύει τον όρο ο οποίος υφίσταται την αλλαγή που δηλώνεται από το ρήμα.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι το προσαυξητικό θέμα δεν ορίζεται με βάση μια συντακτική λειτουργία, π.χ. υποκείμενο, αντικείμενο κτλ. Προσδιορίζεται από τη σχέση που διατηρεί με την ενέργεια που εκφράζεται από το ρήμα. Αυτή η σχέση παρουσιάζεται ως μια σχέση αντιστοιχίας ανάμεσα στα διάφορα στάδια της δραστηριότητας και τα διαφορετικά μέρη του αντικειμένου. Πιο συγκεκριμένα, αυτή η σχέση εμφανίζεται ως μια σχέση ισομορφίας και ορίζεται σα συνάρτηση σύμφωνα με την οποία οι δομικές ιδιότητες της αναφοράς του ορίσματος που λειτουργεί ως θέμα καθρεφτίζονται στη δομή της ενέργειας που εκφράζεται από το ρήμα. Η σχέση αντιστοιχίας παρουσιάζεται με τον ακόλουθο τρόπο: αν ένα θέμα Y αντιστοιχεί σε μια διαδικασία e , ένα μέρος X του Y πρέπει να αντιστοιχεί σ' ένα μέρος e' του e .

4. Σημείο ολοκλήρωσης και σχηματισμός της μεσοπαθητικής μετοχής

Στηριζόμενοι σ' αυτήν την παρατήρηση, μπορούμε να υποθέσουμε ότι τα διακριτά κατηγορήματα, στην κατηγορηματική τους δομή, περιλαμβάνουν ένα όρισμα το οποίο υφίσταται μια αλλαγή. Αυτή η αλλαγή καταλήγει σ' ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Με άλλα λόγια, η μετατροπή είναι αντιληπτή στη δομή της οντότητας που την υφίσταται. Κατά συνέπεια, το αποτέλεσμα

αυτής της μετατροπής παίρνει τη μορφή μιας παγιωμένης ιδιότητας που χαρακτηρίζει τον όρο που έχει μεταβληθεί.

Η Vogüé (1989: 28), αντιστρέφοντας τον προσανατολισμό της επιχειρηματολογίας, συνδέει με απόλυτο τρόπο την ιδιότητα *διακριτό* με την απόδοση ενός χαρακτηριστικού. Ισχυρίζεται ότι ένα κατηγορημα θεωρείται *διακριτό* μόνο στην περίπτωση που έχει τη δυνατότητα να σχηματίσει *μ/π* μετοχή. Η *μ/π* μετοχή δηλώνει το αποτέλεσμα μιας ολοκληρωμένης διαδικασίας.

Ακολουθώντας αυτήν την προβληματική, μπορούμε εύκολα να ερμηνεύσουμε τις άτυπες εκφάνσεις που αναφέραμε προηγουμένως.

- Τα *διακριτά* κατηγορήματα σχηματίζουν μια μεσοπαθητική μετοχή *ακόμα* και στις περιπτώσεις που δεν έχουν μεσοπαθητικούς τύπους, δηλαδή τύπους σε *-μαι*, ή που δεν απαντούν στην ιδιότητα της μεταβατικότητας.

- 9α. *Το φλυτζάνι σπάστηκε
- β. Το φλυτζάνι είναι σπασμένο

- 10α. *Οι τουλίπες ανθίστηκαν
- β. Οι τουλίπες είναι ανθισμένες.

- Τα κατηγορήματα που δεν διαθέτουν σημείο ολοκλήρωσης δεν σχηματίζουν μεσοπαθητική μετοχή *ακόμη* και στην περίπτωση που απαντούν στις ιδιότητες της μεταβατικότητας και της παθητικοποίησης.

- 11α. Ο Γιάννης εξετάζει τον πίνακα
- β. Ο πίνακας εξετάστηκε από τον Γιάννη
- γ. *Ο πίνακας είναι εξετασμένος

- 12α. Ο αστυνομικός ακολουθεί τον κακοποιό
- β. Ο κακοποιός ακολουθείται από τον αστυνομικό
- γ. *Ο κακοποιός είναι ακολουθημένος

- 13α. Ο Γιάννης εκπροσωπεί την εταιρεία
- β. Η εταιρεία εκπροσωπείται από τον Γιάννη
- γ. *Η εταιρεία είναι εκπροσωπημένη

Αυτά τα παραδείγματα δείχνουν ότι υπάρχει μια ιδιαίτερη σχέση ανάμεσα στην ιδιότητα *διακριτός* και τον σχηματισμό της *μ/π* μετοχής. Είναι ωστόσο απαραίτητο να εξετάσουμε την εμβέλεια αυτής της σχέσης θέτοντας δύο ερωτήματα:

- Μια *μ/π* μετοχή συνδέεται πάντοτε μ' ένα *διακριτό* κατηγορημα;

- Ένα διακριτό κατηγορημα σχηματίζει πάντοτε μ/π μετοχή;

4.1. Μεσοπαθητική μετοχή και καταστασιακά κατηγορήματα

Σε σχέση με την πρώτη ερώτηση, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η μ/π μετοχή δεν είναι αποκλειστικά συνδεδεμένη με τα διακριτά κατηγορήματα. Είναι μεν ασύμβατη με τα κατηγορήματα που δηλώνουν δραστηριότητες και ένα μέρος των καταστασιακών κατηγορημάτων, αλλά μπορεί να σχηματισθεί με κατηγορήματα που δηλώνουν μια ψυχολογική ή μια φυσική κατάσταση. Αυτή η τελευταία τάξη κατηγορημάτων θεωρείται υπο-ομάδα των καταστασιακών κατηγορημάτων.

- 14α. Ο Πέτρος τρομοκρατεί τον Γιάννη
 β. Ο Γιάννης τρομοκρατείται από τον Πέτρο
 γ. Ο Γιάννης είναι τρομοκρατημένος

Βρισκόμαστε εδώ μπροστά σ' ένα δύσκολο πρόβλημα γιατί θεωρήσαμε ως τώρα ότι ο σχηματισμός της μεσοπαθητικής εξαρτάται από την ύπαρξη ενός σημείου ολοκλήρωσης. Θα μπορούσε βέβαια κανείς να υποστηρίξει, σε σχέση με το συγκεκριμένο κατηγορημα *τρομοκρατώ*, ότι η μ/π μετοχή συνδέεται με την παθητικοποίηση και τη μεταβατικότητα. Ας σημειώσουμε ωστόσο ότι υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο τύπος αυτός παράγεται από κατηγορήματα που δεν είναι ούτε μεταβατικά, ούτε παθητικοποιούνται, ούτε είναι διακριτά.

15. Διψάω - *διπιέμαι - είμαι διψασμένος
 16. πεινάω - *πεινιέμαι - είμαι πεινασμένος

Τίθεται λοιπόν το ερώτημα εάν πρέπει να αποσυνδέσουμε τη μ/π μετοχή τόσο από τη μεταβατικότητα και την παθητική μορφολογία όσο και από το ποιόν ενεργείας των κατηγορημάτων. Να θεωρήσουμε, με άλλα λόγια, ότι ο μόνος όρος σχηματισμού της μ/π μετοχής είναι η ύπαρξη στο πλαίσιο της κατηγορηματικής σχέσης ενός όρου που λειτουργεί ως φορέας μιας ιδιότητας.

Ας θυμηθούμε ωστόσο ότι ο αντικειμενικός στόχος που θέσαμε δεν αφορά τους όρους συγκρότησης της μ/π μετοχής γενικά αλλά την χρήση της ως κριτήριο της παρουσίας ενός σημείου ολοκλήρωσης. Αυτή η διευκρίνιση μάς επιτρέπει να περιχαρακώσουμε καλύτερα τη σχέση ανάμεσα στο σημείο ολοκλήρωσης και τη μ/π μετοχή. Μπορούμε, κατά συνέπεια, να διατυπώσουμε το ακόλουθο ερώτημα: η μ/π μετοχή των καταστασιακών κατηγορημάτων διαφέρει από τη μ/π μετοχή των διακριτών;

Διαπιστώνουμε ότι οι μετοχές των διακριτών κατηγορημάτων και οι με-

τοχές των καταστασιακών κατηγορημάτων παρουσιάζουν μια σημαντική διαφορά.

Στα διακριτά κατηγορήματα οι τύποι *γράφω/έχω γράψει ένα γράμμα* - *το γράμμα είναι γραμμένο* δηλώνουν αντιθέσεις ως προς τη χρονική βαθμίδα. Αντίθετα, οι αντίστοιχοι τύποι ενός καταστασιακού κατηγορήματος παρουσιάζουν ισοδυναμία ως προς αυτές τις αξίες.

17. φοβάται / έχει φοβηθεί / είναι φοβισμένος

Πολλοί μελετητές έχουν παρατηρήσει την ιδιόμορφη συμπεριφορά των καταστασιακών κατηγορημάτων σε σχέση με τους παρελθοντικούς τύπους. Ο Jespersen (1924: 388) θεωρεί ότι οι μετοχές των καταστασιακών κατηγορημάτων - αντίθετα από τις μετοχές των υπολοίπων κατηγορημάτων - δεν έχουν χρονική ένδειξη. Επίσης ο Comrie (1981: 72) συγκρίνοντας τους τύπους του *αποτελεσματικού* και του *παρακειμένου* της Αρμενικής σημειώνει ότι, παρόλο που οι δύο τύποι έχουν τετελεσμένη σημασία, δεν είναι συνώνυμοι. Ο μεν παρακειμένος συνδυάζει την τετελεσμένη με τη συνοπτική σημασία, δηλαδή αναφέρεται σε μια κατάσταση που είναι αποτέλεσμα ενός μεμονωμένου γεγονότος που τοποθετείται στο παρελθόν, ενώ ο αποτελεσματικός μπορεί να συνδυάσει τη σημασία του τετελεσμένου με άλλες παραμέτρους της ρηματικής όψης.

5. Είδη διακριτών κατηγορημάτων

Ως τώρα συνδέσαμε την ιδιότητα *διακριτό* με κατηγορήματα που αναφέρονται στη μετατροπή της εσωτερικής δομής ενός οριοθετημένου ορίσματος. Ξέρουμε ωστόσο ότι τα διακριτά κατηγορήματα δεν αποτελούν μιαν ομοιογενή τάξη. Πράγματι, τα διακριτά κατηγορήματα που χρησιμοποιήσαμε σαν παραδείγματα δεν είναι παρά μια υποκατηγορία στο πλαίσιο της τάξης των κατηγορημάτων που διαθέτουν ένα ενδογενές περίγραμμα. Χρησιμοποιώντας ως κριτήριο τον τρόπο μορφοποίησης του ενδογενούς περιγράμματος μπορούμε να αναγνωρίσουμε συνολικά έξι υποκατηγορίες που εντάσσονται στην τάξη των διακριτών κατηγορημάτων (Τζεβελέκου 1995). Οι υποκατηγορίες αυτές είναι οι ακόλουθες:

1. Μετατροπή της εσωτερικής δομής ενός αντικειμένου
2. Κάλυψη μιας απόστασης
3. Μετατόπιση στον χώρο
4. Αλλαγή κτήσης

5. Αναπαράσταση ενός αντικειμένου
6. Σταδιακή αλλαγή

Αυτές τις υποκατηγορίες θα τις εξετάσουμε σε σχέση με το σχηματισμό της μ/π μετοχής του παρακειμένου.

5.1. Μετατροπή της εσωτερικής δομής ενός αντικειμένου

Τα κατηγορήματα που ανήκουν σ' αυτήν την κατηγορία δηλώνουν: (18) την δημιουργία, (19) την καταστροφή, (20) την εξαφάνιση, (21) την μετατροπή ενός αντικειμένου.

- 18α. Γράφει ένα γράμμα
- β. Χτίζει έναν τοίχο
- γ. Ζωγραφίζει έναν πίνακα
- 19α. Καίει την καλύβα
- 20α. Τρώει ένα γλυκό
- β. Καπνίζει ένα τσιγάρο
- 21α. Βάφει ένα ταβάνι
- β. Πλένει ένα φόρεμα
- γ. Ο Παύλος ανάβει/σβήνει τη λάμπα

Διαπιστώνουμε ότι, σε ό,τι αφορά τα κατηγορήματα (18), (19) και (21), η ολοκλήρωση της διαδικασίας συνδέεται με τη δυνατότητα συγκρότησης της δεύτερης μορφής του παρακειμένου, δηλαδή της μ/π μετοχής

- 22α. Η καλύβα είναι καμένη
- β. Το γράμμα είναι γραμμένο
- γ. Η λάμπα είναι αναμμένη

Αντίθετα, στις περιπτώσεις όπου τα κατηγορήματα ανήκουν στην ομάδα (20), δηλαδή σ' αυτά που δηλώνουν την εξαφάνιση του αντικειμένου, ο τύπος "είναι + μ/π μετοχή" είναι μη φυσικός:

- 23α. Το τσιγάρο είναι καπνισμένο
- β. Το σάντουιτς είναι φαγωμένο
- γ. Το τσάι είναι πιωμένο

Αυτός ο περιορισμός οφείλεται στο ότι, σ' αυτήν την περίπτωση, το αποτέλεσμα δεν μπορεί να υλοποιηθεί ως ιδιότητα γιατί δεν υπάρχει αντικείμε-

νο εμπειρικά επαληθεύσιμο που μπορεί να λειτουργήσει ως φορέας αυτής της ιδιότητας.

Αυτή η υπόθεση στοιχειοθετείται με δύο ακόμη παρατηρήσεις:

- ενώ η φράση *το μήλο είναι φαγωμένο* είναι μη φυσική, η φράση *το μήλο είναι μισοφαγωμένο* είναι απόλυτα αποδεκτή.

- η μετοχή *καμένος* δεν χρησιμοποιείται παρά μόνο στην περίπτωση όπου το αντικείμενο που έχει καεί διατηρεί μια μορφή εμπειρικά επαληθεύσιμη. Στην περίπτωση, για παράδειγμα, που το αντικείμενο έχει γίνει στάχτη η μετοχή δεν χρησιμοποιείται για να περιγράψει την κατάστασή του.

5.1.1. Ιδιόμορφες χρήσεις

Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι τύποι *φαγωμένος* και *πιωμένος* ενώ χρησιμοποιούνται σπάνια για να χαρακτηρίσουν ένα αντικείμενο που δεν υπάρχει πια, χρησιμοποιούνται συχνά για να δηλώσουν την κατάσταση ενός έμψυχου υποκειμένου.

24α. Ο Γιάννης είναι φαγωμένος

β. Ο Γιάννης είναι πιωμένος

Αυτοί οι τύποι παρουσιάζουν ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο μέτρο που δεν απαντούν ούτε στους κανόνες σχηματισμού ούτε στις ιδιότητες που συνδέονται με την μ/π μετοχή. Παρατηρούμε ωστόσο τα ακόλουθα στοιχεία:

- Παρόλο που δηλώνουν την κατάσταση ενός υποκειμένου, δεν μοιάζουν με τους τύπους *διψασμένος* ή *πεινασμένος*. Πράγματι οι μετοχές των καταστασιακών κατηγορημάτων δηλώνουν το πέρασμα από μια κατάσταση $\neg\pi$ (δεν *διψάω* *ακόμα*) σε μια κατάσταση π (*διψάω*). Έτσι σχηματίζεται η ισοδυναμία *διψάω* \approx *είμαι διψασμένος*. Αντίθετα, οι μετοχές *πιωμένος* και *φαγωμένος* εμφανίζονται ως το αποτέλεσμα μιας ολοκληρωμένης δραστηριότητας, δηλαδή μιας δραστηριότητας που έχει φτάσει στο τέλος της.

- Παρόλο που παρουσιάζονται ως το αποτέλεσμα μιας δραστηριότητας, συνδέονται με κατηγορήματα τα οποία στερούνται ενός προσδιορισμένου συμπληρώματος που να δηλώνει μια συγκεκριμένη ποσότητα ποτού ή φαγητού. Θα σημειώσουμε ωστόσο ότι οι μετοχές *πιωμένος* και *φαγωμένος* δεν αντιστοιχούν στις φράσεις *έφαγε* και *ήπια* αλλά στις φράσεις *έφαγε αρκετά* και *ήπια πολύ* (*αλκοόλ*). Με άλλα λόγια αυτοί οι τύποι συνδέονται με διαδικασίες που αξιολογούνται ως προς την ποσότητα.

Μπορούμε να θεωρήσουμε αυτού του τύπου την άρρητη συγκεκριμενοποίηση ως μια μορφή διακριτότητας. Πράγματι, οι μετοχές δεν αναφέρονται

στην απορρόφηση μιας απροσδιόριστης ποσότητας αλλά στην απορρόφηση μιας τέτοιας ποσότητας που επιτρέπει την απόδοση μιας ιδιότητας. Παρόλο που αυτή η διακριτότητα δεν παρουσιάζεται με τη μορφή ενός άκαμπτου περιγράμματος, πρόκειται ωστόσο για ένα περίγραμμα που δεν εισάγεται στο πεδίο του χρόνου αλλά προϋπάρχει σ' ένα νοηματικό επίπεδο. Κατά συνέπεια, αυτό το περίγραμμα μπορεί να ταυτιστεί με ένα σημείο ολοκλήρωσης.

5.2. Συγκεκριμένη διαδρομή

Όπως αναφέραμε προηγουμένως, αυτές οι παρατηρήσεις δεν αφορούν παρά μια υποκατηγορία διακριτών κατηγορημάτων, δηλαδή εκείνων που δηλώνουν τη μετατροπή ενός αντικειμένου. Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι σε πολλές περιπτώσεις το σημείο ολοκλήρωσης δεν αναφέρεται στη μετατροπή ενός αντικειμένου αλλά στη μετατόπισή του στον χώρο. Έτσι το σημείο ολοκλήρωσης εμφανίζεται ως ένα τοπικό σημείο αναφοράς το οποίο προσδιορίζεται με τους ακόλουθους τρόπους:

- με ένα όνομα που προσδιορίζει μια πεπερασμένη διαδρομή στο χώρο:

- 25α. Διασχίζει τη γέφυρα
- β. Ανεβαίνει/κατεβαίνει τις σκάλες

- μ' ένα συμπλήρωμα που δείχνει τον προορισμό:

- 26α. Πηγαίνει στο πάρκο
- β. Γυρίζει σπίτι του
- γ. Το τρένο φτάνει στο σταθμό

- άρρητα, σε σχέση με τις συντεταγμένες του ομιλητή:

- 27. Ο Γιάννης έρχεται

- μ' ένα συμπλήρωμα που προσδιορίζει μια διαχωριστική γραμμή:

- 28α. Ο Πέτρος μπαίνει στο δωμάτιο/βγαίνει από το δωμάτιο
- β. Η Μαρία φεύγει

Λόγω της ειδικής φύσης του σημείου ολοκλήρωσης, οι ιδιότητες αυτών των κατηγορημάτων διαφοροποιούνται από τις ιδιότητες των κατηγορημάτων που δηλώνουν μια σχέση δράστη - δέκτη. Η υπέρβαση του σημείου ολοκλήρωσης δεν εκλαμβάνεται ως απόδοση μιας ιδιότητας. Έτσι αυτά τα κα-

τηγορήματα δεν επιτρέπουν τη συγκρότηση της δεύτερης μορφής του παρακειμένου.

29. *Η γέφυρα είναι διασχισμένη

Αξίζει να σημειώσουμε σ' αυτό το σημείο ότι ο Dowty (1991: 569), προσπαθώντας να ερμηνεύσει τις ιδιότητες του σημείου ολοκλήρωσης αυτών των κατηγορημάτων στο πλαίσιο της υπόθεσης του προσαυξητικού θέματος, προτείνει την ακόλουθη λύση: το προσαυξητικό θέμα, σ' αυτήν την περίπτωση, δεν ταυτίζεται με την οντότητα που μετατίθεται αλλά με τη διαδρομή που ακολουθείται. Έτσι, για μια φράση του τύπου *John drives from New York to Chicago*, υποστηρίζει ότι το στοιχείο που επηρεάζεται με τρόπο ανάλογο προς τα θέματα που εξετάσαμε προηγουμένως, δηλαδή στα κατηγορήματα του τύπου *χτίζω ένα σπίτι*, *γράφω ένα γράμμα*, είναι η διαδρομή [PATH] που ο Γιάννης διασχίζει πηγαίνοντας από τη ΝΥ στο Σικάγο. Η οντότητα που μετατίθεται παραμένει αναλλοίωτη. Συνδέεται δε με την ιδιότητα του 'διακριτού' εξ αιτίας της σχέσης που διατηρεί με το πραγματικό προσαυξητικό θέμα, και όχι γιατί υφίσταται μια σταδιακή αλλαγή.

Θα σημειώσουμε, σε σχέση με αυτήν την προσέγγιση, ένα ιδιαίτερο στοιχείο. Ο Dowty εισάγει μια ριζική διάκριση ανάμεσα, από τη μια μεριά, στα κατηγορήματα που έχουν ένα συμπλήρωμα προορισμού, π.χ. *πηγαίνω στο πάρκο*, και, από την άλλη μεριά, τα κατηγορήματα των οποίων το περίγραμμα ορίζεται είτε ως μια πεπερασμένη διαδρομή στον χώρο, π.χ. *διασχίζω την έρημο*, είτε ως διαχωριστική γραμμή, π.χ. *μπαίνω στο δωμάτιο*. Στην περίπτωση των κατηγορημάτων που δηλώνουν προορισμό, η οντότητα που μετατίθεται δεν ταυτίζεται αλλά συνδέεται με το προσαυξητικό θέμα που, σ' αυτήν την περίπτωση, αντιπροσωπεύεται από τη διαδρομή ανάμεσα σ' ένα σημείο X και ένα σημείο Ψ. Αντίθετα, στα κατηγορήματα των οποίων η μετατόπιση πραγματοποιείται στο πλαίσιο ενός ορισμένου πεδίου ή προϋποθέτει μια διαχωριστική γραμμή, η οντότητα που μετατίθεται διασχίζει τον χώρο σταδιακά και λειτουργεί, κατά συνέπεια, ως προσαυξητικό θέμα.

Αυτή η διάκριση παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Οι τάξεις που συγκροτούνται με αυτόν τον τρόπο περιλαμβάνουν κατηγορήματα που παρουσιάζουν μια ασυμμετρία στη συμπεριφορά. Πράγματι, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι κατηγορήματα του τύπου *πηγαίνω στο πάρκο* είναι απολύτως ασύμβατα με τον σχηματισμό της μ/π μετοχής. Αντίθετα κατηγορήματα όπως το *περνάω*, *διασχίζω* μπορούν σε ορισμένες διαλέκτους να σχηματίσουν μ/π μετοχή.

30. Το δάσος το έχουμε περασμένο από χθες

5.3. Μετατόπιση στο χώρο

Οι ιδιότητες των κατηγορημάτων που δηλώνουν την κάλυψη μιας ορισμένης απόστασης, για παράδειγμα *διασχίζω*, *πηγαίνω*, *βγαίνω* δεν είναι όμοιες με τις ιδιότητες των κατηγορημάτων που δηλώνουν μια αλλαγή τόπου, π.χ. *Μεταφέρει την ντουλάπα από το δωμάτιο στο σαλόνι*.

Παρόλο που τα κατηγορήματα που δηλώνουν μια αλλαγή τοποθεσίας, προϋποθέτουν μια ορισμένη διαδρομή, το σημείο ολοκλήρωσης δεν προσδιορίζει τα όρια μέσα στα οποία γίνεται η κίνηση που δηλώνεται από το κατηγορημα αλλά τίθεται ως μια διαφορετική τοποθέτηση από την αρχική τοποθέτηση του αντικειμένου.

Αυτά τα κατηγορήματα διαφέρουν από τα κατηγορήματα που δηλώνουν μια περιορισμένη διαδρομή ως προς τον σχηματισμό της μ/π μετοχής.

- 31α. Η ράχη της ήταν γυρισμένη
- β. Μια ξυλογραφία του Ντύρερ ήταν κρεμασμένη στον τοίχο
- γ. Το καρότσι είναι σπρωγμένο στον τοίχο
- δ. Το παλτό ήταν πεσμένο στο πάτωμα

Στη βάση αυτών των παρατηρήσεων μπορούμε να εξηγήσουμε τη συμπεριφορά κατηγορημάτων όπως τα *κατεβαίνω* και *ανεβαίνω*. Διαπιστώνουμε ότι όταν αυτά τα κατηγορήματα δηλώνουν μια ορισμένη διαδρομή δεν σχηματίζουν μ/π μετοχή

- 32α. Ο Γιάννης ανέβηκε/κατέβηκε τη σκάλα
- β. *Ο Γιάννης είναι ανεβασμένος/κατεβασμένος

Αντίθετα στο πλαίσιο μιας φράσης που αναφέρεται σε μια αλλαγή τοποθεσίας, αυτά τα κατηγορήματα σχηματίζουν τη δεύτερη μορφή του παρακειμένου

- 33α. Ο Γιάννης κατέβηκε στην αποθήκη (είναι κατεβασμένος στην αποθήκη)
- β. Ο Ρούμπη έσκυψε και κοίταξε τον τυφλό μουεζίνη, που ανεβασμένος στο μπαλκονάκι του μιναρέ καλούσε γύρω τη γειτονιά στην προσευχή του βασιλέματος (Σ. Τσίρκας, Ακυβέρνητες Πολιτείες)

5.4. Αλλαγή κτήσης

Αφού απομονώσαμε τις διαφορές οι οποίες χωρίζουν τα κατηγορήματα που έχουν ένα περίγραμμα τοποθετημένο με τους όρους μιας συγκεκριμένης διαδρομής, από τα κατηγορήματα που το σημείο ολοκλήρωσής τους παρουσιάζεται με τη μορφή μιας νέας τοποθεσίας, μπορούμε να θέσουμε το ακόλουθο ερώτημα: σ' αυτήν την τελευταία ομάδα μπορούμε να συμπεριλάβουμε τα κατηγορήματα που δηλώνουν μια αλλαγή κτήσης;

Θεωρώντας ότι μια αλλαγή κτήσης μπορεί, σε τελευταία ανάλυση, να θεωρηθεί μια αλλαγή τοποθεσίας, μπορούμε να εξετάσουμε το ενδεχόμενο να τοποθετήσουμε τα κατηγορήματα του τύπου *δίνω κάτι σε κάποιον* στην ίδια ομάδα με τα κατηγορήματα όπως *μεταφέρω κάτι κάπου*.

Σ' ένα πρώτο στάδιο παρατηρούμε ότι όπως τα κατηγορήματα που δηλώνουν την μετατροπή ενός αντικειμένου ή την αλλαγή τοποθεσίας, τα κατηγορήματα που δηλώνουν μια αλλαγή κτήσης μπορούν να σχηματίσουν μια μ/π μετοχή που να δηλώνει την κατάσταση ενός αντικειμένου με όρους κτήσης

- 34α. Τα χειρόγραφα, αποκτημένα με χίλιους κόπους, καταστράφηκαν όλα (Ν. Καχτίσης, Ο ήρωας της Γάνδης)
β. Το σπίτι είναι αγορασμένο/πουλημένο

Αξίζει να σημειώσουμε ωστόσο ότι αν εξετάσουμε με λεπτομερή τρόπο αυτήν την ομάδα των κατηγορημάτων, μπορούμε να διακρίνουμε περιορισμούς που έχουν να κάνουν με τον σχηματισμό της δεύτερης μορφής παρακειμένου.

μ/π μετοχή

- 35α. Το βιβλίο είναι δανεισμένο
β. Το γράμμα είναι σταλμένο
γ. Τα κλειδιά είναι χαμένα

*μ/π μετοχή

- 36α. Επέστρεψε το βιβλίο στη βιβλιοθήκη
β. Έλαβε το γράμμα
γ. Βρήκε τα κλειδιά του

Αυτές οι δύο υπο-ομάδες μάς επιτρέπουν να απομονώσουμε ορισμένους παράγοντες που προσδιορίζουν τον σχηματισμό της μ/π μετοχής. Τα κατηγορήματα αυτά, περιγράφοντας τη μετατόπιση του αντικειμένου, φέρουν

συγχρόνως πληροφορίες για την οργάνωση των σχέσεων μεταξύ αρχικού κτήτορα και τελικού δέκτη. Εξετάζοντας αυτές τις σχέσεις διακρίνουμε ορισμένες κανονικότητες που απορρέουν από αυτές:

- όταν ο δέκτης παίζει τον ρόλο ενός τυχαίου σημείου αναφοράς, το αντικείμενο μπορεί να χαρακτηριστεί μέσω μιας μ/π μετοχής

37α. Έδωσε το βιβλίο

β. Το βιβλίο είναι δοσμένο

- Αντίθετα, στην περίπτωση που ο δέκτης παίζει τον ρόλο ενός μη-τυχαίου σημείου αναφοράς, όταν για παράδειγμα είναι ο ιδιοκτήτης ενός αντικειμένου το οποίο επανέρχεται σ' αυτόν, ο σχηματισμός της μ/π δεν είναι αποδεκτός. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση των κατηγορημάτων όπως

38α. Βρίσκω τα κλειδιά

β. Επιστρέφω το βιβλίο

5.5. Σχηματισμός της αναπαράστασης ενός αντικειμένου

Ως τώρα εξετάσαμε διακριτά κατηγορήματα που δηλώνουν μια ορισμένη αλλαγή, είτε πρόκειται για μια περιορισμένη διαδρομή, μια αλλαγή τοποθεσίας ή για την μετατροπή ενός αντικειμένου. Θα σημειώσουμε ωστόσο ότι υπάρχουν διακριτά κατηγορήματα που δεν απαντούν σ' αυτήν την βασική ιδιότητα.

39α. Ο Γιάννης βλέπει ένα έργο στην τηλεόραση

β. Διαβάζει ένα άρθρο

γ. Τραγουδάει ένα τραγούδι

δ. Διηγείται μια ιστορία

Είναι σαφές ότι σ' αυτήν την περίπτωση τα κατηγορήματα δηλώνουν την εκτύλιξη ενός οριοθετημένου αντικειμένου στο χρόνο. Η Borillo (1988: 227) σημειώνει ότι υπάρχει "μια διαδρομή που πραγματοποιείται στον χρόνο με μορφή εικονική ή ακουστική". Ο Dowty (1991: 569-570) θεωρεί ότι το προσαυξητικό θέμα σ' αυτήν την περίπτωση "δεν ταυτίζεται μ' ένα αντικείμενο που μεταβάλλεται σταδιακά αλλά με την αναπαράσταση ενός αντικειμένου που σχηματίζεται σταδιακά". Αυτά τα κατηγορήματα διαφέρουν από τα κατηγορήματα που δηλώνουν μεταβολή σε ένα βασικό σημείο: δεν σχηματίζουν μ/π μετοχή:

- 40α. *Το τραγούδι είναι ακουσμένο
 β. *Η ιστορία είναι διηγημένη
 γ. *Το ποίημα είναι απαγγελμένο

Φαίνεται λοιπόν ότι η απουσία μεταβολής απαγορεύει τον σχηματισμό ενός αποτελέσματος με τη μορφή της απόδοσης μιας ιδιότητας. Μέσα από αυτό το πρίσμα, η συμπεριφορά αυτών των κατηγορημάτων πλησιάζει την συμπεριφορά των κατηγορημάτων που δηλώνουν μια περιορισμένη διαδρομή στο χώρο.

Μπορούμε να στηρίξουμε τις παραπάνω υποθέσεις με την ακόλουθη παρατήρηση: ένα κατηγορημα του τύπου *διαβάξω*, αντίθετα μ'ένα κατηγορημα του τύπου *διηγούμαι*, δεν απαντά στον περιορισμό που διατυπώσαμε παραπάνω.

41. Το βιβλίο είναι διαβασμένο

Θα παρατηρήσουμε ωστόσο ότι αυτή η δομή δεν αντιστοιχεί σε μια φράση του τύπου *Ο Γιάννης έχει διαβάσει το βιβλίο*. Με άλλα λόγια, δεν χρησιμοποιείται για να δηλώσει τη διαδικασία διαβάσματος ενός βιβλίου. Χρησιμοποιείται σε καταστάσεις όπου κάποιος διαπιστώνει ότι ένα βιβλίο φέρει σημάδια της χρήσης του - υπάρχουν σημειώσεις στα περιθώρια, η ράχη του είναι χαλασμένη κλπ. Είναι φανερό ότι σ' αυτήν την περίπτωση η διαδικασία *διαβάξω* δεν αναφέρεται σε μια διαδικασία σχηματισμού της αναπαράστασης του περιεχομένου ενός βιβλίου, αλλά σε μια διαδικασία μεταβολής της εξωτερικής του μορφής. Με άλλα λόγια το βιβλίο δεν θεωρείται κείμενο αλλά αντικείμενο που μπορεί να μεταβληθεί μ' έναν τρόπο εμπειρικά επαληθεύσιμο.

5.6. Κλιμακωτό σημείο ολοκλήρωσης

Για μια ορισμένη τάξη κατηγορημάτων που δηλώνουν τη μετατροπή ενός αντικειμένου, το σημείο ολοκλήρωσης δεν τοποθετείται με απόλυτο τρόπο, ως εξάντληση μιας ορισμένης ποσότητας, αλλά με τρόπο σχετικό ως όρος που γίνεται αντικείμενο μιας ορισμένης σύγκρισης. Πρόκειται για κατηγορήματα που δηλώνουν μια σταδιακή αλλαγή⁸. Αυτή η αλλαγή μπορεί να είναι μια αλλαγή στο χρώμα, στην ένταση, στην ποσότητα, στο μέγεθος κ.ά.,

8. Πολλοί μελετητές αμφισβητούν την ένταξη των κατηγορημάτων αυτών στην κατηγορία των κατηγορημάτων που διαθέτουν ένα σημείο ολοκλήρωσης, βλ. Smith (1991: 41). Η Smith κατατάσσει αυτού του τύπου τα κατηγορήματα στις *δραστηριότητες*.

π.χ. *κοκκινίζει, στεγνώνει, παγώνει, ζεσταίνει, λιώνει, εξατμίζεται, γερνάει, μειώνει, χαμηλώνει* κτλ.

Τα κατηγορήματα αυτά διαφέρουν από τα υπόλοιπα διακριτά κατηγορήματα στο εξής σημείο:

Στην περίπτωση των διακριτών κατηγορημάτων του τύπου *γράφω ένα γράμμα*, η διαδικασία εκτυλίσσεται ανάμεσα σε δύο πόλους αυστηρά καθορισμένους που μπορούμε σχηματικά να περιγράψουμε με τον ακόλουθο τρόπο: “το γράμμα δεν έχει αρχίσει να γράφεται” και “το γράμμα είναι γραμμένο”. Έχουμε δηλαδή έναν πόλο αρνητικά προσδιορισμένο και έναν πόλο θετικά προσδιορισμένο. Αντίθετα, στην περίπτωση των κλιμακωτών κατηγορημάτων του τύπου *γερνάω* η διαδικασία εκτυλίσσεται ανάμεσα σε δύο πόλους θετικά προσδιορισμένους. Οι πόλοι αυτοί είναι ποιοτικά επικεντρωμένοι με βάση μια ιδιότητα και διατηρούν μεταξύ τους μια σχέση αντανωμακή, π.χ. *κρύος/ζεστός, νέος/γέρος, άδειος/γεμάτος, βρεγμένος/στεγνός*. Η κίνηση ανάμεσα στους δύο πόλους έχει έναν ορισμένο προσανατολισμό και εμφανίζεται ως μια σταδιακή αλλοίωση. Με άλλα λόγια, κάθε στιγμή παρουσιάζει σε διαφορετικό βαθμό μερικές από τις ιδιότητες του αριστερού πόλου και μερικές από τις ιδιότητες του δεξιού πόλου.

Όπως λέει ο Dowty (1978: 80), πρόκειται για “ασαφή” (vague) κατηγορήματα των οποίων η έκταση δεν ορίζεται πάρα μόνο με βάση μια συμβατική νόρμα. Με άλλα λόγια, η άρση της ασάφειας γίνεται με τη βοήθεια των συμφραζομένων. Στην πραγματικότητα πρόκειται για ιδιότητες που εγγράφονται σ’ένα φάσμα συνεχές το οποίο δύναται να οριοθετηθεί εξωγενώς με τη μορφή διαδοχικών σταδίων. Παρενθετικά θα αναφέρουμε ότι ο Kamp (1980: 143) θεωρεί ότι η απόδοση των τιμών αληθείας, στα συγκεκριμένα κατηγορήματα δεν μπορεί να γίνει σύμφωνα με τις αρχές της κλασικής λογικής. Δεν αρκεί το δυαδικό σύστημα αληθές/ψευδές το οποίο βασίζεται στον νόμο του *αποκλεισμού του μέσου (τρίτου)* αλλά χρειάζεται τριαδικό σύστημα απόδοσης τιμών αλήθειας, δηλαδή ένα σύστημα που να εκφράζει τη θετική έκταση, την αρνητική έκταση και τις ενδιάμεσες καταστάσεις.

Διαπιστώνουμε ότι τα κατηγορήματα αυτά, πέρα από ορισμένες εξαιρέσεις, σχηματίζουν μ/π μετοχή.

42. *τα φάτα είναι χαμηλωμένα, η μνήμη είναι αδυνατισμένη, ο Πέτρος είναι γερασμένος κ.ά.*

Οι εξαιρέσεις ωστόσο σ’ αυτόν τον γενικό κανόνα δεν είναι λίγες και κυρίως είναι δύσκολα ερμηνεύσιμες. Για παράδειγμα υπάρχει ο τύπος *αδυνατισμένος* ενώ δεν υπάρχει ο τύπος *παχυμένος*. Επίσης δεν υπάρχουν οι τύποι *ομορφημένος, μακρυμένος, κοντυμένος*. Ο Βελούδης (1990: 197) αποδί-

δει αυτό το φαινόμενο στο γεγονός ότι σ' αυτές τις περιπτώσεις δεν υπάρχει ολοκληρωμένο αποτέλεσμα. Είναι σαφές ωστόσο ότι, υιοθετώντας αυτήν την άποψη, δεν μπορούμε να εξηγήσουμε τη συμπεριφορά των υπολοίπων κατηγορημάτων που δηλώνουν σταδιακή αλλαγή με απροσδιόριστο σημείο ολοκλήρωσης.

Αυτό όμως που μπορεί να παρατηρήσει κανείς σε σχέση με τις εξαιρέσεις είναι ότι διαθέτουν μια μορφολογική ομοιογένεια, δηλαδή προέρχονται από ρήματα που καταλήγουν σε *-αίνω*. Θα μπορούσε κανείς να εξετάσει το ενδεχόμενο του να υπάρχει κάποιος περιορισμός που έχει τις ρίζες του στη μορφολογία.

6. Επίλογος

Το ποιόν ενεργείας των κατηγορημάτων είναι ένας από τους παράγοντες που πρέπει να πάρουμε υπόψη εξετάζοντας το φαινόμενο του σχηματισμού της μ/π μετοχής. Είναι σαφές ωστόσο ότι η απόδοση αυτού του λεξικού χαρακτηριστικού στα κατηγορήματα είναι αποτέλεσμα μιας σύνθετης διαδικασίας όπου υπολογίζεται όχι μόνο ο χαρακτήρας της δραστηριότητας που δηλώνεται από το ρήμα αλλά επίσης παράγοντες όπως ο θεματικός ρόλος των ορισμάτων και οι γραμματικές κατηγορίες του χρόνου και της ρηματικής όψης.

Μ. Τζεβελέκου

*Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου
ΤΕΑΠΗ Παν/μίου Αθηνών*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βασιλάκη, Σ. 1988: "Η μορφολογία της παθητικής φωνής στα Νέα Ελληνικά". Στο *ΜΕΓ. Πρακτικά της 9ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ* (Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης).
- Βελούδης, Γ. 1989: "Ο μεταγλωσσικός χαρακτήρας του παρακειμένου: παρακείμενος α' ". Στο *ΜΕΓ. Πρακτικά της 10ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ* (Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης).

- Βελούδης, Γ. 1990: "Ο μεταγλωσσικός χαρακτήρας του παρακειμένου: παρακείμενος β' ". Στο *ΜΕΓ. Πρακτικά της 11ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ* (Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης).
- Borillo, A. 1988: "Durée et fréquence en français". Στο *Temps et Aspects, Actes du colloque CNRS*, 1985 (Paris: Peeters/Selaf).
- Comrie, B. 1976: *Aspect* (Cambridge: C.U.P).
- Comrie, B. 1981: "Aspect and voice: Some reflections on perfect and passive". Στο P. J. Tedeschi & A. Zaenen (εκδ.), *Syntax and semantics 14 - Tense and aspect* (Academic Press) 65-78.
- Comrie, B. 1985: *Tense* (Cambridge: C.U.P.).
- Culioli, A. 1983: "A propos de *quelque*". Στο S. Fischer & J. J. Franckel (εκδ.) *Linguistique, énonciation: Aspects et détermination* (Paris: éd. de l'E.H.E.S.S.).
- Culioli, A. 1991-92: "Structuration d'une notion et typologie lexicale. A propos de la distinction dense, discret, compact". *BULAG* 17.
- Dowty, D. R. 1989: "On the semantic content of the notion of 'thematic role'". Στο G. Chierchia, B. Partee, & R. Turner (εκδ.), *Properties, types and meaning* (Kluwer Academic Publishers) 69-129.
- Dowty, D. R. 1991: "Thematic proto-roles and argument selection". *Language*, 67, 547-619.
- Hopper, J. P. & Thompson, S. A. 1980: "Transitivity in grammar and discourse". *Language* 56, 251-299.
- Jespersen, O. 1924: *The philosophy of grammar* (London: Allen & Unwin).
- Johnson, M. 1981: "A unified temporal theory of tense and aspect". Στο P. J. Tedeschi & A. Zaenen (εκδ.) *Syntax and semantics 14* (N. York: Academic Press).
- Kamp, H. 1980: "Some remarks on the logic of change, part I". Στο C. Rohrer (εκδ.), *Time, tense and quantifiers* (Tübingen: Niemeyer) 135-179.
- Kenny 1963: *Action, emotion and will* (New York: Humanities Press).
- Lascaratou, C. & Philippaki-Warbuton, I. 1983-84: "Lexical versus transformational passives in Modern Greek". *Γλωσσολογία* 2-3, 99-109.
- McCoard, R. 1978: *The English perfect: Tense-choice and pragmatic inferences*. North-Holland Linguistic Series 38 (North-Holland Publishing Company).
- Reichenbach, H. 1947: *Elements of symbolic logic* (New York: Free Press).
- Ross, W. D. (εκδ). 1924: *Aristotle's Metaphysics* (Oxford: Clarendon).
- Σετάτος, Μ. 1983: "Ο Παρακείμενος στην ΚΝΕ". Στο *ΜΕΓ. Πρακτικά της 4ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ* (Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης).
- Σετάτος, Μ. 1984: "Παρατηρήσεις στα ρηματικά επίθετα σε -μένος και -τος της Κοινής Νεολληνικής". Στο *ΜΕΓ. Πρακτικά της 5ης ετήσιας συνάντησης*

ντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ (Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης).

Smith, C. S. 1991: *The parameter of aspect* (Kluwer).

Theophanopoulou-Kontou, D. 1983-84: "The voice distinction in Modern Greek". *Γλωσσολογία* 2-3, 75-90.

Tzeveleku, M. 1995: *Catégorisation lexicale et aspect: le système aspectuel du grec moderne*, 2 vol. (Paris VII- Denis Diderot: Διδ. διατρ.).

Vassilaki, S. 1986: *La constitution des relations réfléchies et le passif* (Paris-VII-Jussieu: Διδ. διατρ.).

Vendler, Z. 1987: "Verbs and times". *The Philosophical Review* 66, 143-60.

Vogié S. de 1989: "Discret, dense, compact: les enjeux énonciatifs d'une typologie lexicale". Στο J.-J. Franckel (εκδ.), *La notion de prédicat* (Paris: Collection ERA) 642, 1-38.

